

La segona ruptura industrial ha estat el punt de partida de la sortida de la 'crisi' dels 70. La seva idea central és que les petites i mitjanes empreses tenen una versalitat tecnològica més gran, una major capacitat per a especialitzar-se flexiblement, una sensibilitat exportadora més acusada.

direcció autoritària i totalitària de la vida econòmica i social conegut com a feixisme no és combatut, ho sabem, amb un retorn al perillós liberalisme dels anys 20 i 30 (analitzat, entre altres per Karl Polanyi a *The Great Transformation*, Nova York, 1944, reeditat i traduït, especialment als anys 80-90). Sinó que el feixisme és combatut amb unes modificacions importants del sistema de producció del capitalisme liberal que coneixem amb dues denominacions: fordisme i keynesianisme, i que s'implanten, extensament, a partir de 1945.

Fordisme (o taylorisme), si ens fixem en l'organització interna del treball a les empreses, que serà una organització destinada a la producció en massa destinada a un mercat també de masses. I, amb una política salarial que inclou, segons explica l'economista schumpeterià italià Paolo Sylos-Labini, una (petita) part dels beneficis dins el salari. Hi ha una excel·lent presentació d'aquest tema a l'assaig en forma de diàleg entre Henry Ford i John Ruskin aparegut dins Antoni Oriol i Anguera: *Conceptes 1939*, Barcelona, Editorial Atena, 1938.

I, keynesianisme (o Estat del Benestar), si ens fixem en la nova gestió pública de la demanda global, a partir d'un ús actiu de la política monetària (és a dir, del preu del diner) i de la política fiscal (és a dir, dels pressupostos de les administracions públiques), i de la política de rendes (concertada amb els sindicats).

La política fordista i la política keynesiana són, al costat de la Segona-Tercera Revolució Industrial, les responsables principals del Llarg Auge de l'economia, 1945-1975. Els Trenta Anys gloriosos de què parlen alguns economistes francesos són el resultat d'una bona combinació entre autoritat (monetària, fiscal, empresarial) i mercats.

La segona revolució industrial

Als anys 70 del segle XX, però, esclata una crisi industrial que, si bé no és comparable en gravetat a la dels anys 30, porta a un nou gir històric. Es descobreixen varies coses. Una: qui està en crisi són, sobretot, les grans unitats de decisió: els estats, les grans empreses, les grans ciutats metropolitanes, els sindicats de la gran indústria. El seu volum els fa progressivament inflexibles, i costosos,

cars, per la seva creixent ineficiència. I, per tant, aquestes gran unitats són poc adaptables als canvis tecnològics i a les noves demandes socials.

Dues: la Segona-Tercera Revolució Industrial, però, no obliga a concentrar la producció en unes quantes grans unitats, ni a concentrar el poder en uns punts geogràficament 'centrals'. Suggereix, en canvi la possibilitat de la dispersió de la producció, i de la racionalitat econòmica de les petites i mitjanes empreses. El 1991, donen el Nobel d'economia a Ronald H. Coase, per haver escrit això al 1937, en un article: "The nature of the firm" (traduït al català per Josep Alemany, i inclòs en el volum *Llegir l'economia*, (Barcelona, La Magrana, 1996. "A cura de Francesc Roca").

Tres: es produeix, doncs, a moltes zones del món, una "segona ruptura industrial", en la qual, al 2001, estem sotmesos. Aquesta segona ruptura, inicialment, està limitada a unes àrees molt concretes que han esdevingut models (i que, naturalment, són, encara, al davant).

De la Terza Italia a Silicon Valley, passant per Bangalore, Kerala

La segona ruptura industrial ha estat el punt de partida de la sortida de la 'crisi' dels 70. La seva idea central és que les petites i mitjanes empreses tenen una versalitat tecnològica més gran, una major capacitat per a especialitzar-se flexiblement, una sensibilitat exportadora més acusada. Breu, s'adaptin millor als canvis, i són més capaces d'innovar i de vendre. Potser, perquè són, sovint, empreses familiars (i no societats capitalistes per accions) on el capital humà ocupa un lloc central, i on les dites 'rendes mixtes' –i no, només, els beneficis i els salaris– juguen un paper important.

L'exemple més difós és el de la Terza Italia, l'anomenat, a les revistes d'economia anglosaxones, 'Emilian model' (que inclou, per cert, un vot comunista massiu a les eleccions municipals, regionals i generals). També, naturalment, Silicon Valley, a Califòrnia, i l'Autopista 128, a Massachusetts. I la indústria de la confecció de Nova York. A Europa, es parla, també, de l'economia regional de Baden-Württemberg, dels districtes industrials de Lyon-Saint Etienne, Mulhouse, o de Salzburg.

A Àsia, a més d'alguns conglomerats regionals del Japó, el model és l'electrònica de Bangalore, el Silicon Valley indi, a l'estat de Kerala (on, per cert, hi ha en proporció més catòlics i més jueus que als altres estats de la Unió, i on el partit comunista obté, des de fa molts anys, uns excel·lents resultats electorals, que no li impedeixen de mantenir un sistema d'escola concertada).

... I l'Arc Mediterrani

L'Arc Mediterrani és, també, un molt bon exemple de 'segona ruptura industrial' (en el ben entès que la primera ruptura, i el fordisme-keynesianisme, hi ha deixat la seva petja, a desgrat del franquisme). Com succeeix a l'Itàlia del centre, hi ha un món de petites i mitjanes empreses amb una voluntat exportadora que ve de lluny, les destreses tècniques són, també, de llarga trajectòria, i hi ha unes importants i competitives xarxes urbanes (i no ciutats-estat, com Madrid o Roma, que xuclen recursos fiscals i són incapaces d'exportar).

Malauradament, el model de l'Arc Mediterrani que, globalment, té un èxit extraordinari (i, per cert, per la via del regionalisme –econòmic, i cultural– s'ha anat difonent, per contacte, o per imitació, a l'Espanya de les autonomies) no és model com a tal prou conegut. Ni en el món acadèmic, ni el món dels grans mitjans de comunicació. És una llàstima, perquè valdria la pena conèixer-ne els mecanismes de funcionament. Pel moment, hi ha, només, la pura intuïció que (segons un text que subministra el 'google.com') fa dir als analistes que l'extraordinària illa de Bali és "the Mallorca of Australia".

En el cas del Noucentisme penso que, ultra uns escriptors i uns arquitectes, adscrits al moviment, jo parlaria sobretot d'un clima que impregnava moltes accions culturals. Per exemple, Josep Iglésies, tot i que va viure des de jove a Barcelona, era un reusenc sense falla, i amb el seu íntim amic Joaquim Santasusagna van marcar unes normes no escrites que amararen actuacions, pensaments, llibres, fins i tot actituds polítiques.

EL MOVIMENT NOUCENTISTA NO VA ÉSSER SOLAMENT de caire literari i plàstic, sinó també lingüístic. En aquest cas partí de la renovació i fixació de la llengua que havia fet Pompeu Fabra. I encara gosaria a dir que, en certa manera, hi ha un Noucentisme polític, que encarnen emblemàticament Prat de la Riba i Acció Catalana. Pensem quines van ésser les tres grans figures d'aquest partit: Jaume Bofill i Mates, Antoni Rovira i Virgili i Lluís Nicolau d'Olwer. Tots tres models de noucentisme, un en la poesia, l'altre –bé que no en el preciosisme– en la prosa i el tercer en l'humanisme. I, insistint encara més en la petjada dels noucentistes, crec que podem considerar *La Publicitat* com a paradigma de diari del moviment. A Reus, on hi va haver una gran bullida de la Renaixença, com ho explica el prou conegut llibre de Joaquim Santasusagna; el Modernisme hi va arrelar sobretot a través del grup d'Alcover, com ho detalla l'obra especialitzada de Magí Sunyer. En el cas del Noucentisme penso que, ultra uns escriptors i uns arquitectes, adscrits al moviment, jo parlaria sobretot d'un clima que impregnava moltes accions culturals. Per exemple, Josep Iglésies, tot i que va viure des de jove a Barcelona, era un reusenc sense falla, i amb el seu íntim amic Joaquim Santasusagna van marcar unes normes no escrites que amararen actuacions, pensaments, llibres, fins i tot actituds polítiques. Pensem que ambdós no eren homes clàssics de partit sinó de moviment, d'un nou regeneracionisme modern, representat pel Noucentisme, i que lligava amb allò que havia explicat sempre J. V. Foix, que Acció Catalana va començar essent un moviment patriòtic, de tendència puritana, que volia reconstruir un país des de la societat. El patriotisme de pedra picada de tots dos amics, Iglésies i Santasusagna, anava, per exemple lligat a una obediència extrema a la normativa fabriana, de la qual foren dos exponents senyalers, la professora Teresa Miquel i el seu germà Josep Miquel, els quals a la postguerra, sobretot ella, a través de l'ensenyament del català, van mantenir el mateix esperit i van fer un bon grup de deixebles, com Ramon Amigó, entre altres. I fins i tot alguns esperits inquietos, que de joves es capbussaren en l'avantguarda i adoraven Salvat Papasseit, com Salvador Torrell i Eulàlia, acabaren entrant en el clima i en la fidelitat, no estrictament estètica, del moviment noucentista. Josep Maria Prous i Vila, mort a l'exili i també experimentador de l'avantguarda, té empremtes noucentistes i en la mateixa línia podríem destacar Joan Ferrater, oncle de Gabriel, mort en plena joventut i que té poemes dispersos. I encara el Dr. Bonaventura Vallespinosa que també, curiosament, tastà l'avantguarda i acabà a la postguerra fent unes impecables traduccions de teatre francès. He d'insistir en el fet que l'esperit del moviment noucentista amarava la cultura reusenca. No hi

podem incloure un diari com *Les Circumstàncies* i, encara que sembli una interpretació heterodoxa, les guies excursionistes de les muntanyes de Prades, el Montsant i la Serra de la Llena, d'Iglésies i Santasusagna? Foren pagades per un mecenes, també noucentista de voluntat i de gust, com Ricard Ferrater i Gili, pare dels escriptors Gabriel i Joan. Les guies són un exponent d'aquest esperit d'ordenació, de valoració del paisatge i de gust per "l'obra ben feta", que proclamava Xènius i que Ramon Amigó completà amb el mateix esperit un quart de segle després. És clar que, entremig, en aquest període dels anys vint i trenta encara trobem supervivents de la Renaixença, com Pau Font de Rubinat o Eduard Toda, un gran regeneracionista. I no oblidem que un germà de don Pau, Francisco, company d'estudis de Carner, li va fer conèixer a la primeria del segle XX el Camp de Tarragona i el Priorat i d'aquest contacte sortiren sonets tan esmentats com "Tarragona un demati de vent", "L'ermita de sant Joan del Codolar", "Siurana", "Els tudons de Cornudella", "La Torre dels Escipions" i un sobre Salou. A l'exili, un metge reusenc, Jaume Roig, va escriure *El darrer dels Tubaus* una novel·la històrica i psicològica, en la línia de les que es publicaven els anys trenta, quan el Noucentisme s'havia convertit en un substrat. En el camp de l'arquitectura prima el Modernisme reusenc, amb edificis esplendorosos que tots els ciutadans han de conèixer. Però algun arquitecte, com Josep Simó i Bofarull, es pot adscriure al Noucentisme, ja que vetllava l'estètica urbana. Però és un camp que no m'atreveixo a fressar perquè no em pertoca, tot i que mereix algun aprofundiment. A risc de fer enfadar els antinoucentistes militants, com dos escriptors, no del Camp de Tarragona i el nom dels quals no recordo, que en un llibre-pamflet acusen al Noucentisme de tota mena de mals culturals, crec que és lícit d'afirmar que aquest esperit que presenten Fabra, Carner, Nicolau d'Olwer o Ferran Soldevila, fou heretat per escriptors de postguerra reusencs, que eren impol·luts en l'ús de la llengua, com el primer Xavier Amorós, que recull el formalisme postsimbolisme fins que el substitueix pel realisme; Josep Maria Arnabat, que escandia amb precisió i bon gust els sonets en aquell primer llibre *Gamma* (1946) i que fou addicta a Carles Riba, però també a J. V. Foix. I encara Antoni Correig, tan pulcre, amb el llibre de poemes *L'arma i l'estel* (1948) o Oleguer Huguet, vilaplanenc establert a Reus, que en els seus versos cantava el món rural, però emprava una forma i un rigor tècnic que era una darrera reminiscència del Noucentisme. Aquests apunts no tenen altra pretensió que fer una modesta reflexió sobre l'influx del Noucentisme a Reus, tema que pot donar per a un debat i probablement per a un assaig molt més treballat que aquestes notes meves.

Apunt sobre el Noucentisme a Reus

Albert Manent

Escriptor i Historiador

